

Araf'ta Bir Ruh
ELİF ŞAFAK

Yazar
Yeliz Akar

ISBN: 978-605-2233-91-7

1. Baskı
Ağustos, 2020 / Ankara

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 357

Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

1. Cadde 1396. Sokak No: 6

06520 (Oğuzlar Mahallesi)

Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	15
KISALTMALAR.....	17

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞAMI- EDEBİ KİŞİLİĞİ- ESERLERİ VE ALDIĞI ÖDÜLLER

1.1. YAŞAMI.....	19
1.1.1. Doğumu ve Bırakılmışlık Duygusuyla Geçen Çocukluk Dönemi.....	19
1.1.2. Eğitim ve Öğretim Hayatıyla Başlayan Yabancılaşma Problemi.....	22
1.1.3. Eyüp Canla Tanışma, Evlilik Hayatı ve Annelik Süreci.....	25
1.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	27
1.2.1. İlk Yazın Denemeleri, Edebiyat, Roman ve Dil İle İlgili Görüşleri.....	27
1.2.2. Romanlarında Esinlendiği İlk Etki Kaynakları.....	31
1.2.3. Postmodernizim ve Şafak'ın Türk Edebiyatındaki Yeri.....	36
1.3. ESERLERİ.....	39
1.3.1. Öyküleri.....	39
1.3.1.1. Kem Gözlere Anadolu.....	39
1.3.1.2. Sakız Sardunya.....	40
1.3.2. Romanları.....	40
1.3.3. Denemeleri.....	40
1.4. ALDIĞI ÖDÜLLER.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

ROMANLARDA YAPI VE İZLEK

2.1. PİNHAN ROMANINDA YAPI VE İZLEK.....	43
2.1.1. Romanın Kimliği.....	43
2.1.2. İsim- İçerik İlişkisi.....	44
2.1.3. Olay Örgüsü.....	44
2.1.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	47

2.1.5. Mekan.....	50
2.1.5.1. Çevresel Mekanlar.....	50
2.1.5.2. Algısal Mekanlar.....	51
2.1.5.2.1. Labirentleşen Dünya ya da Kapalı/Dar Mekanlar.....	52
2.1.5.2.2. Sınırları Sonsuza Açılan Açık/Geniş Mekanlar.....	58
2.1.6. Zaman.....	60
2.1.7. Kişiler Dünyası.....	62
2.1.7.1. Başkişi.....	62
2.1.7.2. Norm Karakterler.....	81
2.1.7.2.1. Dürri Baba.....	82
2.1.7.2.2. Karanfil Yorgaki.....	83
2.1.7.3. Kart Karakterler.....	83
2.1.7.3.1. Sefih Ali.....	84
2.1.7.3.2. Tannaz Mustafa.....	84
2.1.7.3. Nevres.....	85
2.1.7.4. Fon Karakterler.....	86
2.1.8. İzleksel Kurgu.....	86
2.1.8.1. Yabancılaşma.....	88
2.1.8.1.1. Bireysel Yabancılaşma.....	88
2.1.8.1.2. Toplumsal Yabancılaşma.....	92
2.1.8.2. Yalnızlık.....	94
2.1.8.2.1. Yıkıcı Boyuttaki Yalnızlık.....	94
2.1.8.2.2. Yapıcı ve Kurucu Bir Değer Görünümüyle Yalnızlık.....	97
2.1.8.3. Farkındalık ve Değişim.....	99
2.1.8.4. Kendilik Bilinci.....	102
2.1.8.5. Özgürlük.....	105
2.1.8.6. Dışlanma Psikoza ve Cinsel Yönelim.....	108
2.1.8.7. Düzene ve Dinginliğe Erişme.....	111
2.1.8.8. Tasavvuf.....	115
2.1.8.9. Kültürel Değerler.....	119
2.2. ŞEHRİN AYNALARI ROMANINDA YAPI VE İZLEK.....	123
2.2.1. Romanın Kimliği.....	123
2.2.2. İsim İçerik İlişkisi.....	123
2.2.3. Olay Örgüsü.....	124

2.2.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı	125
2.2.5. Mekan	126
2.2.5.1. Çevresel Mekanlar	126
2.2.5.2. Algısal Mekanlar	127
2.2.5.2.1. Labirentleşen Dünya Ya da Kapalı/Dar Mekanlar	127
2.2.5.2.2. Sınırları Sonsuzluğa Açılan Açık/Geniş Mekanlar	130
2.2.6. Zaman	130
2.2.7. Kişiler Dünyası	131
2.2.7.1. Başkişi	131
2.2.7.2. Norm Karakterler	134
2.2.7.2.1 Haham Yakup	134
2.2.7.2.2. Zülfe	134
2.2.7.3. Kart Karakterler	135
2.2.7.3.1. Bernoldo Rinozzi	135
2.2.7.4. Fon Karakterler	136
2.2.8. İzleksel Kurgu	137
2.2.8.1. Yalnızlık ve İletişimsizlik	137
2.2.8.2. Arayış ve Kendisi Olma	143
2.2.8.3. Kaçış ve Değişim	146
2.2.8.4. Bunalım	149
2.3. MAHREM ROMANINDA YAPI VE İZLEK	152
2.3.1. Romanın Kimliği	152
2.3.2. İsim-İçerik İlişkisi	153
2.3.3. Olay Örgüsü	154
2.3.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı	156
2.3.5. Mekan	158
2.3.5.1. Çevresel Mekanlar	158
2.3.5.2. Algısal Mekanlar	159
2.3.5.2.1. Labirentleşen Dünya Ya da Kapalı/Dar Mekanlar	159
2.3.5.2.2. Sınırları Sonsuzluğa Açılan Açık/Geniş Mekanlar	165
2.3.6. Zaman	166
2.3.7. Kişiler Dünyası	167
2.3.7.1. Başkişi	167

2.3.7.2. Norm Karakter	178
2.3.7.2.1. Be-Ce	178
2.3.7.3. Kart Karakterler	179
2.3.7.3.1. Yabancı	179
2.3.7.3.2. Babaanne	179
2.3.7.4. Fon Karakterler	180
2.3.8. İzleksel Kurgu	180
2.3.8.1. Yabancılaşma	181
2.3.8.2. Yalnızlık	186
2.3.8.3. Doğu-Batı Çatışmasının Yarattığı Aidiyet Sorunsalı	190
2.3.8.4. Özgürlük Sorunsalı	192
2.3.8.5. Kaçış ve İntihar	195
2.4. BİT PALAS ROMANINDA YAPI VE İZLEK	196
2.4.1. Romanın Kimliği	196
2.4.2. İsim-İçerik İlişkisi	197
2.4.3. Olay Örgüsü	198
2.4.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı	199
2.4.5. Mekan	203
2.4.5.1. Çevresel Mekanlar	203
2.4.5.2. Algısal Mekanlar	204
2.4.5.2.1. Labirentleşen Dünya Ya da Kapalı/Dar Mekanlar	204
2.4.5.2.2. Sınırları Sonsuzluğa Açılan Açık/Geniş Mekanlar	210
2.4.6. Zaman	212
2.4.7. Kişiler Dünyası	212
2.4.7.1. Başkişi	212
2.4.7.2. Norm Karakterler	216
2.4.7.3. Kart Karakterler	216
2.4.7.3.1. Ethel	216
2.4.7.4. Fon Karakterler	217
2.4.8. İzleksel Kurgu	218
2.4.8.1. Yabancılaşma	218
2.4.8.2. Bunalım	225
2.4.8.3. Sorumluluk – Fortuna/Kader Çatışması	229
2.4.8.4. İletişimsizlik	231

2.5. ARAF ROMANINDA YAPI VE İZLEK	233
2.5.1. Romanın Kimliği.....	233
2.5.2. İsim İçerik İlişkisi.....	234
2.5.3. Olay Örgüsü.....	234
2.5.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	235
2.5.5. Mekan.....	237
2.5.5.1. Çevresel Mekanlar.....	237
2.5.5.2. Algısal Mekanlar.....	238
2.5.5.2.1. Labirentleşen Dünya Ya da Kapalı/Dar Mekanlar.....	238
2.5.5.2.2. Sınırları Sonsuzluğa Açılan Açık/Geniş Mekanlar.....	241
2.5.6. Zaman.....	241
2.5.7. Kişiler Dünyası.....	243
2.5.7.1. Başkişi.....	243
2.5.7.2. Norm Karakterler.....	247
2.5.7.3. Kart Karakterler.....	247
2.5.7.3.1. Gail.....	247
2.5.7.4. Fon Karakterler.....	247
2.5.8. İzleksel Kurgu.....	248
2.5.8.1. Yabancılaşma ve Aidiyet Sorunsalı.....	248
2.5.8.2. Bunalım/Bungunluk.....	252
2.5.8.3. Yalnızlık.....	257
2.5.8.4. Kendi Olamama Sorunu: Araf.....	260
2.6. BABA VE PİÇ ROMANINDA YAPI VE İZLEK	262
2.6.1. Romanın Kimliği.....	262
2.6.2. İsim İçerik İlişkisi.....	263
2.6.3. Olay Örgüsü.....	263
2.6.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	264
2.6.5. Mekan.....	266
2.6.5.1. Çevresel Mekanlar.....	266
2.6.5.2. Algısal Mekanlar.....	267
2.6.5.2.1. Labirentleşen Dünya Ya da Kapalı ve Dar Mekanlar.....	267
2.6.5.2.2. Sınırları Sonsuzluğa Açılan Açık/Geniş Mekanlar.....	270
2.6.6. Zaman.....	270

2.6.7. Kişiler Dünyası.....	271
2.6.7.1. Başkişi.....	271
2.6.7.2. Norm Karakterler.....	274
2.6.7.3. Kart Karakterler.....	274
2.6.7.3.1. Mustafa Kazancı.....	274
2.6.7.3.2. Gülsüm Kazancı.....	275
2.6.7.4. Fon Karakterler.....	275
2.6.8. İzleksel Kurgu.....	276
2.6.8.1. Yabancılaşma.....	276
2.6.8.2. Yalnızlık.....	282
2.6.8.3. Bunalım.....	287
2.6.8.4. Kültürler Arası Çatışma.....	291
2.7. SİYAH SÜT ROMANINDA YAPI VE İZLEK.....	294
2.7.1. Romanın Kimliği.....	294
2.7.2. İsim İçerik İlişkisi.....	295
2.7.3. Olay Örgüsü.....	296
2.7.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	297
2.7.5. Mekan.....	299
2.7.5.1. Çevresel Mekanlar.....	299
2.7.5.2. Algısal Mekanlar.....	299
2.7.5.2.1. Labirentleşen Dünya Ya da Kapalı/Dar Mekanlar.....	299
2.7.5.2.2. Sınırları Sonsuzluğa Açılan Açık/Geniş Mekanlar.....	301
2.7.6. Zaman.....	301
2.7.7. Kişiler Dünyası.....	302
2.7.7.1. Başkişi.....	302
2.7.7.2. Norm Karakterler.....	305
2.7.7.3. Kart Karakterler.....	306
2.7.7.4. Fon Karakterler.....	306
2.7.8. İzleksel Kurgu.....	307
2.7.8.1. Bunalım.....	307
2.7.8.2. Kendisi Olma.....	310
2.8. AŞK ROMANINDA YAPI VE İZLEK.....	311
2.8.1. Romanın Kimliği.....	311
2.8.2. İsim İçerik İlişkisi.....	312
2.8.3. Olay Örgüsü.....	313

2.8.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı	314
2.8.5. Mekan	316
2.8.5.1. Çevresel Mekanlar	316
2.8.5.2. Algısal Mekanlar	316
2.8.5.2.1. Labirentleşen Dünya Ya da Kapalı/Dar Mekanlar	316
2.8.5.2.2. Sınırları Sonsuzluğa Açılan Açık/Geniş Mekanlar	319
2.8.6. Zaman	320
2.8.7. Kişiler Dünyası	321
2.8.7.1. Başkişi	321
2.8.7.2. Norm Karakterler	324
2.8.7.2.1. Aziz Z. Zahara	324
2.8.7.3. Kart Karakterler	325
2.8.7.3.1. David	325
2.8.7.4. Fon Karakterler	325
2.8.8. İzleksel Kurgu	326
2.8.8.1. Kendisi Olma	326
2.8.8.2. Farkındalık ve Değişim	329
2.8.8.3. Aşk	332
2.8.8.4. Tasavvuf	334
2.8.8.5. Arayış	338
2.9. İSKENDER ROMANINDA YAPI VE İZLEK	341
2.9.1. Romanın Kimliği	341
2.9.2. İsim İçerik İlişkisi	342
2.9.3. Olay Örgüsü	343
2.9.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı	344
2.9.5. Mekan	348
2.9.5.1. Çevresel Mekanlar	348
2.9.5.2. Algısal Mekanlar	348
2.9.5.2.1. Labirentleşen Dünya Ya da Kapalı/Dar Mekanlar	348
2.9.5.2.2. Sınırları Sonsuzluğa Açılan Açık/Geniş Mekanlar	350
2.9.6. Zaman	350
2.9.7. Kişiler Dünyası	352
2.9.7.1. Başkişi	352

2.9.7.2. Norm Karakter	355
2.9.7.2.1. Zişan	355
2.9.7.3. Kart Karakterler	356
2.9.7.3.1. Adem	356
2.9.7.3.2. Tarık ve Meral	356
2.9.7.4. Fon Karakterler	356
2.9.8. İzleksel Kurgu	357
2.9.8.1. Kendisi Olamama: Yabancılaşma	357
2.9.8.2. Yalnızlık ve İletişimsizlik	361
2.9.8.3. Kadın Olma Sorunu	364
2.9.8.4. Aile İçi Çatışma	367
2.10. USTAM VE BEN ROMANINDA YAPI VE İZLEK	369
2.10.1. Romanın Kimliği	369
2.10.2. İsim İçerik İlişkisi	369
2.10.3. Olay Örgüsü	370
2.10.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı	371
2.10.5. Mekan	372
2.10.5.1. Çevresel Mekanlar	372
2.10.5.2. Algısal Mekan	373
2.10.5.2.1. Labirentleşen Dünya Ya da Kapalı/Dar Mekanlar	373
2.10.5.2.2. Sınırları Sonsuzluğa Açılan Açık/Geniş Mekanlar	375
2.10.6. Zaman	376
2.10.7. Kişiler Dünyası	377
2.10.7.1. Başkişi	377
2.10.7.2. Norm Karakterler	379
2.10.7.2.1. Mimar Sinan	379
2.10.7.3. Kart Karakterler	380
2.10.7.3.1. Kaptan Garreth	380
2.10.7.3.2. Davud	380
2.10.7.4. Fon Karakterler	380
2.10.8. İzleksel Kurgu	381
2.10.8.1. Kendisi Olma	382
2.10.8.2. Sorumluluk Bilinci ve Özgürlük	384
2.10.8.3. Farkındalık ve Değişim	386
2.10.8.4. Kaos ve Kozmosun Çatışması	388

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DİL VE ÜSLUP

3.1. HAZIRLIK DÖNEMİ VE ETKİLER	391
3.2. ROMANLARIN DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ	393
3.3. ROMANLARDA KULLANILAN ANLATIM TEKNİKLERİ	400
3.3.1. İç monolog.....	400
3.3.2. Diyalog.....	403
3.3.3. Montaj.....	404
3.3.4. Anlatma/Durum Yansıtma, Gösterme/Sahneleme, Betimleme/Tasvir.....	406
3.3.5. Leitmotiv.....	408
3.4. ROMANLARDA KULLANDIĞI ANLATIM BİÇİMLERİ	409
SONUÇ	413
KAYNAKÇA	423
1. Elif Şafak'ın Kaynakçası.....	423
1.1. Elif Şafak'ın Romanları.....	423
1.2. Elif Şafak Hakkında Yazılan Tezler.....	423
1.3. Elif Şafak Hakkında Yayınlanan Bildiriler.....	424
1.4. Elif Şafak Hakkında Yayınlanan Makaleler.....	425
1.5. Elif Şafakla Yapılan Röportajlar ve Söyleşiler.....	425
2. Genel Kaynakça.....	427
2.1. Kitaplar.....	427
2.2. Makaleler, Tezler, Röportajlar ve Bireysel Yazılar.....	438

ÖNSÖZ

Türk edebiyatında roman türü, ilk örneklerini Tanzimat edebiyatıyla; olgun ve yetkin meyvelerini ise Cumhuriyet dönemindeki değişme ve gelişmelere paralel düzlemde verir. Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı, her anlamda yeniden doğuşun/oluşun hikâyesini anlatır; özellikle alfabe devrimiyle metinlere akmaya başlayan Türkçe, Anadolu'ya ait tüm yaşanmışlıkları başta roman olmak üzere anlatı türlerine taşır. Bu yönüyle modern Türk edebiyatı, Anadolu insanının kendilik serüvenini yansıtan bir ayna işlevi görür.

Köyde ve kasabada yaşayan sıradan ve basit insanı yoğun olarak işleyen Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı, belli bir süre sonra kentli insanın da sorunlarını yansıtmaya başlar; böylece Türk romanı iki koldan gelişmeye ve büyümeye devam eder. Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Oğuz Atay çizgisinde başlayan ve devam eden, kent ve kentli insanın öyküsünü anlatan bu ekole 1990'lı yıllardan itibaren Elif Şafak da katılır.

Elif Şafak'ın ilk romanı *Pinhan*, küçük bir çocuğun kendini tanıma ve bilme süreci üzerine kuruludur; *Pinhan*'da kentli insanın yaşam serüvenine yer veren yazar, bu konuyu *Mahrem* ve sonraki romanlarında daha detaylı bir şekilde işler. Şafak, romanlarında genellikle kentin kuşatılmışlığı karşısında yalnız ve mutsuz insanın sorunlarını kendi tarihi ve kültürü doğrultusunda ele alır. Köklerinden kopuk, huzursuz, yabancı, iletişimsiz ve bunalımlı kişileri referans alarak anlatı kişilerini oluşturan Elif Şafak, özgürce yaşama hakkı elinden alınmış kadının trajedisi, İslam mistisizimi, eşcinsellik ve cinsellik, göçmenlik, kimlik kaosu ve kültürel çatışma gibi konulara da eserlerinde yer verir. Şafak, sorunlar ve sıkıntılarla kuşatılmış insanı ele alırken; insanı tüm bu zor ve yıpratıcı süreçlere karşı çözüm arayan bir varlık olarak ta işler.

"Araf'ta Bir Ruh Elif Şafak" başlıklı eserde, edebiyat biliminin yanı sıra dilbilim, psikanaliz ve gösterge bilim gibi yardımcı disiplinlerden, yeni yöntem ve tekniklerden yararlanarak Elif Şafak'ın roman dünyası çözümlenmeye çalışılmıştır.

Esas itibariyle monografi niteliği taşıyan eserde, nesnel olmayan yanlı tutumlardan ve bakış açımızı daraltan söylemlerden uzak kalmaya dikkat ettik; yazar ve metin merkezli bir değerlendirmeyi mümkün kılan bir inceleme tarzını esas aldık.

Eserin birinci bölümünde Elif Şafak'ın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri; ikinci bölümünde, romanlardaki yapısal unsurlar, tema ve izleksel kurgu; üçüncü bölümünde ise dil ve üslup üzerine incelemeler yapıldı. Birinci bölümünde Elif Şafak ile ilgili bilgi edinirken söyleşilerden/röportajlarından, çeşitli gazetelerde yer alan köşe yazılarından; ikinci bölümünde, roman dünyasına ait temel kuramsal kaynaklardan; üçüncü bölümünde ise dil ve üslup konusundaki anlatım teknikleri ve yöntemlerinden yararlandı. Eserin sonunda Elif Şafak ile ilgili toplanan materyallerden; felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi pek çok eserden yalnızca dipnotlarda yer alanlar kaynakçada belirtilmiştir.

İsimlerini ve varlıklarını içselleştirdiğim; dünyalık yaşantımda beni her bakımdan destekleyen insanlar;

Bilginin arka planında yer alan geniş ve zengin dünyayı keşfeden; varlığının böylesine bir oluşun içinde hayat bulduğuna inanan; öğrencilerine, meslektaşlarına, bilime, medeniyete ve insanlığa her daim söyleyecek sözü olan Prof. Dr. Ramazan Korkmaz'a şükranlarımı sunarım. Teze hazırlanma sürecinde saygıdeğer hocamın her bir sözü ya da cümlesi, benim uğurum oldu. Bizim başarımızı umudu olarak algılayan, dar ve sıkışmış zamanlarda bile kendisini unutarak bizlere vakit ayıran değerli hocama; yorgun ve yorucu tempoyla çalıştığım süre içinde içtenliği ve samimiyetini benden esirgemeyen anneme, babama ve kız kardeşim Burçin Akar'a sonsuz teşekkür ederim. Annem ve babam, Anadolu'nun ruhunu içeren; evlatlarının geleceğe akması için tüm fedakarlıkları göze alan ve bunun için bir çıra gibi yanan değer mekanlarımdır. Ayrıca eserin basım sürecindeki sorumlulukları üstlenen Grafiker Yayınevi yetkililerine teşekkür ederim.